

Prosvjetiteljstvo i prosvijećeni apsolutizam u Europi i Hrvatskoj

Prosvjetiteljstvo je bio pokret u 18. stoljeću koji je isticao razum, znanost i slobodu kao temelj društva. Filozofi poput Voltaira i Rousseaua zalagali su se za prava pojedinca i ograničavanje moći kraljeva. Neki vladari prihvatili su te ideje i provodili reforme – to se naziva **prosvijećeni apsolutizam**. U Hrvatskoj, carica Marija Terezija i njezin sin Josip II. uveli su reforme u školstvu, gospodarstvu i društvu.

Američki rat za neovisnost (1775.-1783.)

Američke kolonije pobunile su se protiv britanske vlasti zbog visokih poreza i ograničenja trgovine. Vođe poput Georgea Washingtona predvodili su borbu, a 1776. godine donesena je **Deklaracija o neovisnosti**. Uz pomoć Francuske, kolonije su pobijedile Veliku Britaniju i stvorile **Sjedinjene Američke Države**.

Francuska revolucija (1789.-1799.)

Francuzi su se pobunili protiv kralja i nepravdi feudalnog sustava (3 staleža). Revolucija je počela 1789. padom **Bastille**, a završila ukidanjem monarhije i smaknućem kralja Luja XVI. Revolucionari su proglasili **Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina**, ali je vlast preuzela diktatura pod vodstvom Robespierrea (teror: giljotina).

Napoleonova osvajanja Europe i Hrvatske

Napoleon Bonaparte postao je francuski car i osvojio velik dio Europe početkom 19. stoljeća. Njegove vojske došle su i u Hrvatsku te osnovale **Ilirske pokrajine (1809.-1813.)**, donoseći modernizaciju i francuske zakone. No, nakon poraza kod Leipziga 1813., Napoleon je izgubio vlast.

Hrvatski narodni preporod (1830-e – 1850-e)

Pokret hrvatskih intelektualaca koji su se borili za očuvanje hrvatskog jezika, kulture i političke samostalnosti unutar Habsburške Monarhije. Vođe poput Ljudevita Gaja promovirali su upotrebu hrvatskog jezika umjesto njemačkog i mađarskog.

Ideologije u 19. stoljeću

Glavne ideologije bile su:

- **Liberalizam** – zagovarao slobodu govora, tiska i tržišta.
- **Nacionalizam** – isticao važnost narodne pripadnosti i stvaranja nacionalnih država.
- **Socijalizam** – zalagao se za prava radnika i pravedniju raspodjelu bogatstva.
- **Konzervativizam** – podržavao očuvanje tradicije i moći kraljeva.

Revolucije u Europi i Hrvatskoj 1848./1849. PROLJEĆE NARODA

Godine 1848. izbile su pobune diljem Europe protiv apsolutnih monarhija, tražeći slobodu i prava naroda. U Hrvatskoj je ban Josip Jelačić ukinuo kmetstvo i suprotstavio se mađarskoj vlasti. No, revolucije su na kraju ugušene.

Stvaranje nacionalnih država u 19. stoljeću – Italija i Njemačka

- **Italija** je ujedinjena 1861. uz pomoć političara **Cavoura** i vojskovođe **Garibaldija**.
- **Njemačka** je ujedinjena 1871. pod vodstvom **Ottoa von Bismarcka**, nakon pobjede nad Francuskom.

Prva i druga industrijska revolucija

- **Prva industrijska revolucija (18.-19. st.)** – izum parnog stroja (James Watt), koristila parne strojeve i poboljšala tekstilnu proizvodnju, parna lokomotiva i parobrod.
- **Druga industrijska revolucija (19.-20. st.)** – donijela električnu energiju (Tesla, Edison) i naftu - automobile (Benz).

Industrijalizacija i razvoj gradova u Europi i Hrvatskoj u 19. stoljeću

Industrija je potaknula rast gradova i razvoj novih zanimanja. Radnici su se selili u gradove, ali su radili u teškim uvjetima. U Hrvatskoj su se razvijali Zagreb, Rijeka i Osijek.

Romantizam i umjetnički stilovi u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća

Romantizam je naglašavao emocije, prirodu i prošlost. U slikarstvu i arhitekturi razvili su se realizam, impresionizam i secesija.

Hrvatska u sklopu Habsburške Monarhije (1849.-1918.)

Nakon revolucije 1848., Habsburška Monarhija centralizirala je vlast. Hrvatska je 1868. dobila **Hrvatsko-ugarsku nagodbu**, kojom je politički podijeljena između Beča i Budimpešte. Riječka krpica - Rijeka pripala Ugarskoj.

Kolonijalizam prije Prvog svjetskog rata

Europske države osvajale su dijelove Afrike i Azije, stvarajući kolonijalna carstva. Velika Britanija, Francuska i Njemačka bile su najjače kolonijalne sile, dok su narodi u kolonijama često bili potlačeni.

Vojno-politički savezi prije Prvog svjetskog rata

Do 1914. Europa je bila podijeljena u dva suprotstavljena saveza:

- **Antanta** (Francuska, Velika Britanija, Rusija)
- **Središnje sile** (Njemačka, Austro-Ugarska, Italija – kasnije prešla na drugu stranu)

Prvi svjetski rat (1914.-1918.) i Hrvatska

Rat je počeo nakon atentata na austrijskog prijestolonasljednika **Franju Ferdinanda** u Sarajevu. Vodeće sile koristile su rovovski rat, a rat je završio pobjedom Antante 1918. Hrvatska je bila dio Austro-Ugarske i sudjelovala na strani Središnjih sila. Nakon rata, raspala se Austro-Ugarska, a Hrvatska je ušla u Kraljevinu SHS (kasniju Jugoslaviju).